

waarin drankmisbruik als oorzaak van krankzinnigheid wordt erkend bij de krankzinnigen in de Nederlandsche krankzinnigengestichten opgenomen in de laatste 10 jaren gemiddeld bedroeg ongev. 7 à 8 pCt., namelijk ongev. 13 pCt. bij de mannen en ongev. 2 pCt. bij de vrouwen.

Gaarne toestemmende, dat helaas nog veel te veel gevallen van krankzinnigheid in de Nederlandsche gestichten direct of indirect veroorzaakt worden of verband houden met misbruik van alcohol, en dat in vele gevallen, waarin die oorzaak om verschillende redenen niet wordt vermeld ze toch als voorbeschikkende of erfelijke oorzaak een rol medespeelt, kan ik toch niet onopgemerkt laten, dat volgens onze statistiek verschillende andere oorzaken, als lichamelijk lijden (27 pCt.), erfelijkheid (24 pCt.), verdriet en zorg in den moeilijken strijd des levens (14 pCt.), ouderdom (8 pCt.) een niet minder groot contingent aan de Nederlandsche krankzinnigengestichten leveren als het misbruik van alcoholhoudende dranken, terwijl angst en schrik (6 pCt.), overdreven godsdienstzin (3 à 4 pCt.), overmatigen arbeid van den geest (2 pCt.), gebrek (2 pCt.) enz. mede niet onbelangrijke factoren zijn in onze statistiek van de oorzaken der krankzinnigheid.

Dr. MILLIET voerde zijnerzijds cijfers aan uit de Amerikaansche statistiek om te bewijzen, dat geheel-onthouders aldaar even talrijk de krankzinnigengestichten bevolken als de drinkers (de matige drinkers geven de ongunstigste cijfers) en dat al werd er geen druppel alcohol meer gedronken, er toch misdadigers en krankzinnigen zouden zijn. Gij kunt U denken, waarde Collega! welken indruk dergelijke bewering op de geheel onthouders maakte, maar ik zwijg daarover maar liever en laat die heeren in Zwitserland hun eigen zaken maar uitvechten.

Ik zal U thans nog in een volgend schrijven tot slot een en ander mededeelen van hetgeen werd gesproken over de behandeling van alcoholisten en in het bijzonder over de asylen.

RUYSCH.

INGEZONDEN.

OPEN BRIEF

AAN DEN W.F.GEB. Z.GEL. HEER DR. TH. HAAKMA TRESLING.

„Suum cuique”.

Geachte Collega!

In uwe *Openingsrede* van 8 Juli l.l., opgenomen in dit *Tijdschrift* van 13 dezer, 1895 n°. 2, spreekt Ge uwe meening uit omtrent de rol van „het „drinkwater in verband met ziekte”.

Daarin vond ik, tot mijn leedwezen, aanleiding deels tot een kleine terechtwijzing, deels tot een woord van toelichting mijnerzijds.

Deze hebben, als buiten mijn bereik, geen betrekking op uw hoofdonderwerp, noch op uwe phantasie over het mogelijk optreden van cholera-kiemen, niet alleen in het *water*, maar ook, „als gepluimde overgangsvormen, met een „gewijzigd karakter, van den komma-bacil”, in de *lucht*. Ten dezen deel ik uw gevoelen, dat *beide* media dragers kunnen zijn der organische (of chemische?) infectie-beginselen.

Mijn bezwaar betreft alleen enkele passagère uitdrukkingen, — U, naar ik vertrouw, ondoordacht, op blz. 83 en 84 ontvallen, — die ik, bij het tot hiertoe zwijgen mijner vroegere medewerkers aan een onderzoek insgelijks over het bovengenoemd vraagstuk, meen, niet onopgemerkt te mogen laten.

Te dier plaatse wordt door U de aandacht van uw auditorium gevestigd op het *Rapport* aan den Koning, van de door Z. M., in het jaar 1866, benoemde *Commissie* „tot onderzoek van het drinkwater, in verband met de „verspreiding van cholera — en tot aanwijzing der middelen ter voorziening „in zuiver drinkwater”.

Uit de hoogte van het hedendaagsch bacteriologisch standpunt qualificeert Ge half spottender wijze, dit, het is waar verouderd, *Rapport* als een „echt kind van dien tijd”, en wel als een „nog al groot kind” (waarom niet als een *kind* met een *water-hoofd*. Dat zou in casu een „nog al” geestige woordspeling zijn geweest).

Ge betreurt het, dat die „grote vrucht”, met een omvang van 400 bladzijden, een zoo kleinen „oogst” heeft opgeleverd, dat die ons over dit cholera-vraagstuk „bijna geen stap verder heeft gebracht”! Immers als de *eenige* uitkomst van de „harde moeiten” der *Commissie* 1) wijst Ge op haar „bedeesde bewering”, „dat het schijnt, alsof *regenwater* minder nadeelig is als bevorderaar der cholera, „dan put- of polder-water”.

Indien inderdaad dit resultaat het *geheel* van onze commissorialen arbeid had uitgemaakt, bestond er minder recht op aanmerking tegen uwe beschouwing, maar bij nader inzien zult Ge zelf moeten erkennen, dat ons „*Rapport*”, *in toto*, geenszins verdiend heeft, door U, ten aanhoore ook van onze collegae juniores, in een zóó onbeduidend daglicht te worden geplaatst.

In uwe overijlde geringschatting van „*het Rapport*” schijnt mij teleurstelling door te stralen, dat Ge daarin geen licht hadt gevonden over de *natura morbi* der cholera; maar, zaagt Ge daarbij niet over het hoofd, dat een studie deswegens eigenlijk niet op onzen weg lag? Immers ons was eenvoudig opgedragen na te gaan: 1°. of er eenig verband bestond tusschen de *verspreiding* dier ziekte en den *aard* van het drinkwater? en 2°. welke de *middelen* waren tot voorziening in *zuiverder drinkwater*?

Aan beide postulaten heeft de *Commissie* met zorg voldaan, natuurlijk zonder destijds het aantal bacteriën in het water mede te tellen.

Wat nu in 1°. aanbelangt de rol van het *regenwater* ten dezen, daarin ben ik persoonlijk betrokken, als zijnde belast geweest met het opmaken

1) Haar *tweede* vervolgens door U mede aangehaalde uitspraak, dat het „drinkwater *niet de eenige weg is*”, waarlangs de cholera-kiemen in den mensch kunnen worden opgenomen, mag gerust, als axioma, zoowel in uw als in mijn oog, buiten beschouwing worden gelaten.

der door U aangehaalde vergelijkende *Tabellen*, die Ge, verder, van de „*grootste tegenspraak*” en wier „*Auteurs*” Ge van „*zucht*” tot gezochte voorstelling beschuldigt.

Bij den overrijken bundel der ons uit een groot aantal Gemeenten ten dienste gestelde bescheiden over de hoegrootheid der cholera-sterfte en de hoedanigheid van het drinkwater, heb ik veel tijd, ook menig nachtelijk uur, moeten besteden, om te trachten eenig verband op te sporen. Al dadelijk stuitte hierbij het erlangen van een geheel zuiver resultaat op de omstandigheid, dat in verscheidene Gemeenten verschillende soorten van drinkwater werden gebezigd. Desgelijks ontbraken, speciaal voor het regenwater, de noodige gegevens omtrent den graad van zuiverheid daarvan, in gevolge der uiteenlopende, betere of slechtere verzamelings- en bewaringswijzen. Ontkennen mag ik alzoo niet, dat uit dien hoofde, bij de te maken vergelijking, volstrekt niet op wiskunstige zekerheid viel te rekenen.

Desniettemin en niet het minst wegens de bevonden tegenstrijdigheid in de onderlinge verhouding der beide factoren voor dezelfde water-soort in verschillende Gemeenten, deels met een hoog, deels met een laag sterftecijfer, werd ik toch getroffen door het resultaat der onpartijdig opgemaakte *Tabellen*.

Daarop vindt men, blz. 23 van het Rapport, voor de *gezamenlijke* hoegrootheid der cholera-sterfte, dat deze bedroeg:

Voor het <i>polderwater</i>	17.7	pro	mille	;
„ „ <i>pompwater</i>	16.8	„	„	
„ „ <i>rivierwater</i>	11.9	„	„	en
„ „ <i>regenwater</i>	5.3	„	„	

Niettegenstaande het getuigenis ter aangehaalde plaatse, dat „deze uitkomst zeker niet onbelangrijk moet worden geacht”, is er in het eind-*Besluit* van het Rapport, opgemaakt door de geachte H.H. der Redactie, wijlen Dr. VAN CAPPELLE en Dr. EGELING, onder overeenstemming met meerdere Leden der Commissie, geen voldoende aandacht aan geschonken. In het eerste der drie corollaria van de meerderheid werd zelfs een daaraan tegenovergestelde conclusie aangenomen. Zulks vond zijn oorsprong eerstens in eenige, door mij zelven erkende, bevreedende of *tegenstrijdige* gegevens op de *Tabellen*, doch gelijk bij de discussies bleek, ook hierin, dat „men” bij het vergelijkend onderzoek het oog gevestigd hield op de vraag: of cholera, *rechtstreeks*, zonder meer, door de een of andere drinkwatersoort op zichzelf zou kunnen *ontstaan?* op welke vraag te recht, sub secundo, een ontkennend antwoord moest worden gegeven. Nochtans werd, sub tertio, toegestemd: „dat *verontreinigd* drinkwater tot uitbreiding dezer ziekte bijdraagt”. Mijs inziens had aan die stelling nog moeten worden toegevoegd, dat *regenwater* (duinwater en dat van goede waterleidingen inbegrepen), als het minst aan verontreiniging door cholera-uitwerpselen of andere schadelijke inmengselen blootstaande, *minder* gevaar voor de gevreesde verspreiding oplevert, dan de overige watersoorten.

2°. Bij dezen toegelichten stand van zaken nu zou ik uwen luimigen uitsval over den schralen oogst van het zwaarlijvig stuk der Commissie van 1866,

wat het besproken, meer *theoretisch*, gedeelte daarvan betreft, wel eenigermate kunnen vergoelijken. Niet alzoó met het oog op het meer *practische Tweede* gedeelte, — handelende over het aanwijzen der middelen tot voorziening in zuiver drinkwater. *Dit* hebt Ge nagenoeg ten eenenmale geïgnoreerd, het stilzwijgend in uw onzacht oordeel over „*het*” Rapport *in toto* inbegrijpende.

Ten aanhoore van een groot aantal der tegenwoordige medici werd zoodoende de verdienstelijke arbeid van de kundige en volijverige voormalige oude bewerkers van dit Gedeelte door U geheel in de schaduw gesteld.

Reeds alleen uit hoofde van de algemeen gewaardeerde uitkomsten dáárvan, had ge *dezen* „oogst” niet mogen vergeten.

Uw eigen herhaald getuigenis omtrent den weldadigen invloed van de *waterleidingen* in het algemeen en van die te Groningen (niettegenstaande haren bacteriën-rijkdom) in het bijzonder, — en laat ons daarbij die te Batavia en elders in onze Oost-Indiën niet voorbijzien, — mag trouwens als een onnadenkend door U verzwegen, lofspraak gelden op de strekking van ons Rapport.

Zonder tegenspraak mag er op worden gewezen, als hebbende den eersten of althans voornaamsten aanstoot gegeven *tot de betere zorgen der Gemeente-Besturen voor het meer algemeen verschaffen van zuiverder Drinkwater in ons Vaderland en zijn Bezittingen*.

Van verscheidene, zoo militair-geneeskundige, als Akademische- en Staats-commissiën heb ik de eer gehad, lid uit te maken, maar van geen daarvan moet ik getuigen, dat het verkregen succës nuttiger en uitgebreider is geweest. Een krachtige ondersteuning dier uitspraak volgt uit het feit, dat dit Rapport zoo vlijtig is geraadpleegd, dat weldra een *Tweede Druk* noodig is geworden, voorzeker een, voor Commissie-werk en nog wel in de Nederlandsche taal geschreven, uiterst zeldzaam verschijnsel.

Doch genoeg, vooral over een onderwerp uit de oude doos, die ge ziet, dat, als die van PANDORA, met eenige omzichtigheid behoort te worden geopend.

Ten afscheid vraag ik U vergiffenis voor wellicht bestaande dwaling in mijn opvatting uwer uitdrukkingen in welke het mij toescheen, dat Gij als „*detractor temporis acti*”, waart opgetreden. Wederkeerig vertrouw ik, dat Ge ditmaal het „*propria laus sordet*”, als zijnde niet oorspronkelijk, maar door U zelve uitgelokt, niet op mij zult toepassen.

Uw Dw. Collega,

's-Gravenhage, September 1895.

Dr. A. W. M. VAN HASSELT.

VLEESCHVERGIFTIGING.

Enkele weken geleden werd mijn hulp ingeroepen bij een vrouw, die lijdende was aan braken en diarrhee. Bij onderzoek bleek mij, dat de vrouw lijdende was aan gastro-enteritis en wel infectiosa (hooge koorts, deliriën, hoofdpijn, groote mate van onrust, behalve nog bovengenoemde symptomen).